

Musik er bevægelse

Interview med Keld Fredens

Ved Hanne Tofte Jespersen og Ole Nørlyng (foto: Arne Kjær).

Keld Fredens er universitetslektor, ansat ved Neurologisk Institut, Århus Universitet. Baggrunden for MODSPILs samtale med Keld Fredens i forbindelse med dette temanummer om musik og bevægelse er den, at han i nogle år som foredragsholder og debatør i musikpædagogiske kredse har været en af de få, der kombinerer en naturvidenskabelig baggrund med en teori om hvad musiske processer er.

Keld Fredens er selv amatørmusiker, og interesserer sig specielt for den hjerneforskning, der undersøger hjernens funktion som en helhed. – Netop den menneskelige hjernes evne til at koordinere og sammenfatte, at skabe helhed og sammenhænge mellem en lang række forskellige funktioner, bygger på en elementær »musikalitet«.

Musikaliteten, den musiske kompetence, kan således opfattes som en grundlæggende menneskelig ressource. På denne baggrund kan man sige, at musikken og det at dyrke musik er en vigtig kilde til stimulering af den menneskelige kreativitet. *Musik er bevægelse* i mere end én forstand.

Samtalen med Keld Fredens kredser netop om fænomenet bevægelse i vid forstand. Bevægelse er både en motorisk-kropslig proces, som kan stimuleres musikalsk. Men bevægelse er også en indre proces, hvor musikken spiller ind i sin funktion som energiomsætter. Derved skabes der »bevægelse«, – tankemæssigt, følelsesmæssigt, og på anden måde.

Du har sagt at musik er bevægelse. Hvordan skal det nøjere forstås?

Musik er bevægelse i den forstand, at det rytmiske

element i musikken vækker lysten til fysisk udfoldelse.

Hvorfor?

Det kan jeg ikke gi' nogen god forklaring på. Men det er noget universelt, der kan observeres overalt. Spiller du marchmusik, så går folk.

Rytmen bevæger os, den er opmærksomhedsskabene. Den påvirker os, vi føler musikken fysisk. Det er jo også bevægelse i betydningen *følelse*. Vi blir bevæget.

Sansning og bevægelse hører ubrydeligt sammen. Er der ikke bevægelse, er der død. Når vi sanser, forudsætter det bevægelse. Hvis jeg lægger hånden der på bordet, vil jeg i løbet af relativ kort tid ikke rigtig registrere noget. Man mærker ikke, at man har tøjtet på, vel? Men når jeg fører hånden frem og tilbage, sanser jeg.

Der findes hos koreografen og pædagogen Laban*)

* Rudolf Laban, 1879-1959, repræsenterer en sammensat filosofi omkring menneske og bevægelse. Han anser menneskets kinæstetiske sans (fornemmelsen af musklernes spændinger og lemernes indbyrdes stillinger) som den måske vigtigste sans. Menneskets handlinger er bevægelse, der fordrer både psykisk og fysisk medleven. Se Inga Mortensen og Birgit Trier Frederiksen: *Bevægelse og udtryk*, Gjellerup 1976.

en ide om, at man ikke skal »lære bevægelser«, man skal »bevæge sig«, – en god gammel før- platonistisk forestilling om, at bevægelse er et udtryk for hele personen. Musikken fremstår her som den åndelige inspiration. Musikaliteten står som noget centralt, – et område som har stor berøring med den mest fundamentale kraft i vores udvikling, nemlig det intuitive.

Det, at musikken hører hjemme på den intuitive side, er også en af forklaringerne på, at musikken som pædagogisk redskab er delvis overset. Vor kultur har jo traditionelt anset den intuitive side som »mindre værdig«.

Fra tanke til handling

Men der blir gjort forsøg på at få de to ting til at hænge sammen igen: det intuitive og det analytiske. Og det er så her, jeg lidt provokerende siger, at der kun findes en form for tænkning, og det er *kreativ tænkning*.

Tænkeprocessen rummer et samspil mellem de to sider: det analytiske og det intuitive. Afgørende er det, at komme fra den analytiske side ind i den intuitive. At turde det, – at give slip på »jeg-tænker«-jeg'et. Her kommer følelserne afgørende ind. En overpylrende opdragelse kan hæmme denne mekanisme, således at børn f.eks. ikke føler den angst, der uvægerligt må følge, når de har besluttet sig for at gøre noget nyt. Hvis voksne går ind her og siger: »den skal jeg nok ordne«, så får barnet aldrig ro til at gå i gang. Børn skal sådan »småristes« under fødderne.

Du siger altså, at tænkning og handling hænger sammen?

Jeg vil sige, at de hænger så meget sammen, at tænkning er handling, eller potentiel handling. Her kommer vi igen tilbage til Laban: Samtidig med at man bevæger sig, handler man i et rum. Og samtidig sanser man handlingen. Det at leve er et dialektisk forhold mellem mig og omverdenen.

Det musiske menneske sætter sig i bevægelse og har selv fingeren på pulsen. Det musisk-kreative består i, at man véd hvordan man kan handle og skabe sig selv på ny. Musikaliteten er evnen til at skabe sammenhænge i mangfoldigheden, – og min definition af mangfoldighed er: elementerne i min hverdag.

Kompetencerne

Intelligens er ikke en enhed, dvs. en bestemt, veldefineret egenskab hos en person, men kan derimod forstås som nogle måder at forholde sig til omverdenen på. Der findes mange måder at forholde sig på; vi siger, at vi har flere kompetencer. Vi kan skelne imellem i hvert fald 5 måder at forholde sig på – 5 kompetencer:

- en sproglig
- en logisk matematisk
- en spatial (rumlig; omverdenen anskuet som et fysisk rum)
- en kinæstetisk (vedr. krop-bevægelse)
- en musisk.

Det beskrevne system af kompetence-områder er selvfølgelig en abstraktion i forhold til virkeligheden, hvor de fungerer sammen i en helhed.

De grundlæggende kompetencer er den musiske (at skabe helhed og sammenhæng), den kinæstetiske (at beherske krop og bevægelse) og den spatiale (at forholde sig til tingene uden for sig selv). Det kan man afgøre ved at iagttage barnets udvikling.

En ting er, at disse områder lærer at fungere rime ligt selvstændigt, men i den udstrækning de gør det, smitter de også af på helheden. En helhedspædagogik betyder, at man stimulerer alle områder, – og det er igen et argument for det musiske.

Overføring af viden – Transfer

En ting er kompetence-områdernes særpræg, en anden ting er kommunikationen imellem dem. Her taler vi om *transfer*, dvs. overføring af viden fra en sammenhæng til en anden. Undersøgelser viser, at

der i arbejdet med børn er tale om en uhyre stor transfer fra arbejdet med *musik* til alle andre discipliner. Det har med musikalitet at gøre, dvs. den måde vi forarbejder informationer på, skaber en helhed af dem på et intuitivt plan. Man kan også sige, at det handler om evnen til at gestalte.

Det er derfor, der er mening i et spørgsmål som: Hvad blir jeg god til, når jeg dyrker idræt – eller: kan motorisk træning fremme den sproglige indlæring?

Det må ikke opfattes på den måde, at man bliver bedre til at læse ved at beskæftige sig med musik og

tanke syder stadig lidt inden for neurologien. Men man laver en fejlslutning: – når en person udfører noget bestemt som fremstår som en enhed, »at skrive« f.eks., så slutter man sig til, at der også eksisterer en tilsvarende enhed i hjernen; man taler om, at der er et center, der styrer denne aktivitet.

Men forklaringen er, at det at skrive bygger på en hel masse forskellige elementer: Vi kalder dem *moduler*. Vi har et utroligt højt specialiseret nervesystem. Hvert modul kan noget:

– der er et, der kan holde øje med blyanten

bevægelse. Det skal derimod forstås således, at der i rytmikken er elementer – og her tænker jeg især på fænomenet *rytme* – som har betydning for al indlæring. Men rytmesansen skal også udvikles, og her er musik og bevægelse det mest relevante udgangspunkt.

Netværket

Tidligere arbejdede man med en helt geografisk kortlægning af hjernen med diverse centre for dit og dat, her og der. Man talte f.eks. om et skrivecenter. Et område i hjernen svarede til denne funktion. Den

– der er et, der kan styre hånden

– der er et, der kan det der med bogstaver, etc.

Forklaringen på, at vi kan så meget, er at alle disse moduler kan bringes til at spille sammen på så utrolig mange forskellige måder. Modulerne er specifikke. Men måden de spiller sammen på er fleksibel. Vi kan forklare menneskets enorme evne til at udvikle og tilpasse sig ved at sige, at nervesystemet har en meget stor plasticitet, – på trods af at det i stor udstrækning fra starten er medfødt specifikt. Det at få alt dette til at spille sammen, har også med musikalitet at gøre. Det at få en enhed ud af mangfoldigheden.

At lytte

Vi kan lytte til og forarbejde musik på mange forskellige måder. Det der afgør, om vi gør det intellektuelt, følelsesmæssigt eller kropsligt, det er et spørgsmål om, hvor vi retter den *opmærksomhed* hen, som er nødvendig for at bearbejde musik som information. Opmærksomhed er noget andet end information. Opmærksomheden er et energifænomen, og i den forstand er energien konstant; vi har kun en bestemt mængde energi til rådighed. Så hvis vi bruger energi på et bestemt område (f.eks. kroppens reaktioner på musikken), er der ikke så meget til de øvrige områder (f.eks. følelserne, fantasien etc.). Og omvendt.

Man kan skubbe opmærksomheden fra et felt til et andet, og det er forudsætningen for at man kan for-

arbejde musikken bevidst. Når man spiller musik for gymnastikfolk, så er det kroppen de lytter med – de sidder og laver øvelser. Spiller man for arkitekter, så sidder de med store søjler og rum. Det almindelige menneske møder først og fremmest musikken på et følelsesmæssigt plan. Det følelsesmæssige er en fællesnævner for det hele.

Der er også mange, der får sproglige associationer, og så kan man forholde sig meget analytisk til det at lytte. Jo større viden man har om musik, jo flere kompetencer kan man inddrage i sin lytten. Men man kan på et bevidst plan kun have én ad gangen i gang. Man kan skyde opmærksomheden fra det analytiske (av, en sjov akkord) til noget billedmæssigt eller bevægelsesmæssigt, og det kan gå lynhurtigt. Vi har sådan et skuffesystem, men vi kan kun have én skuffe åben ad gangen, på et bevidst plan.

Hvad med den meditative tilstand og den totaloplevelse man her kan få. Er vi så stadig i dette system?

Nej, så er det ikke rigtig bevidst mere, så er vi ikke »jeg- tænker« bevidste. Så er vi i det intuitive. Der er vi en del af helheden, og der er det *den*, der tænker mig. Men i det øjeblik man så bare møder musikken og giver slip på sig selv, så vil man møde musikken med den viden og den parathed man har. Og så mener jeg, at vejen gennem analysen, det at man har udviklet sin bevidste lytten, giver en større helhedsoplevelse.

Litteratur:

Keld Fredens: *Bevægelse, musikalitet og rytmesans: Grundlaget for vores udvikling*. Artikel i A. Damm og L. Stigel (red): *Krop og Sjæl*. (Moesgård 1989).

»Den kosmiske dans« – fotomontage fra F. Capra: »Fysikkens Tao«. Den dansende Shiva og sub-automare partiklers lysspor.